

Az angyal akkor harap, ha didereg

Megkésett gondolatok Ladik Katalin *A nő hatalma* című,
a Vajdasági Kortárs Művészetek Múzeumában bemutatott
retrospektív tárlata kapcsán

A cím-átemelés nem véletlen.

Ha emlékezetem nem csal, egy rég letűnt korszakban egy, az alkotóval készített interjú címe ugyanígy hangzott.

Hogy idézőjelbe téve vagy anélkül, már nem tudom; rég volt, a katalógusban sincs feltüntetve.

Pedig ebből a bizonytalan, elmosódó kontúrú kiindulópontból is megközelíthető, részlegesen felfejthető, vagy akár egyik lehetséges értelmezési módozatként dekódolható Ladik Katalin alkotói opusa.

Sűrített infó: a hatvanas évek elején – és a későbbiek során is több ízben – a művésznő döntésre kényszerült a magánszféra, a biztos, de szürke egzisztencia, a társ és aközött, hogy – hadd *fogalmazzak így – Ladik Katalinná válhasson.*

Nagy árat fizetett érte, akármennyire introvertált a magánszféráját illetően, mindannyian tudjuk. A bátorsága mellett nem elvetendő eltanulnunk tőle annak ismérveit, hogy az eleve determinált vagy sors-adta hátrányok hogyan szublimálhatók egyedi, specifikus, senkivel sem összetéveszthető előnnyé, valahol a XX. század második felének geokulturális-regionális Interzone-jában.

A hatvanas években banktisztviselői állását odahagyván az Újvidéki Rádió Magyar Szintársulatához szerződött. (Apropó: a több évtizedes hagyománnyal bíró, fokozatosan egyre szélesebb profilú, majd felszámolt társulat reinkarnálódik-e valaha hasonló, állandó társulat formájában?)

Ladik Katalinhoz visszakanyarodván: a rádióban kísérletezte ki sajátos hangköltészeti univerzumát a nyelv, a hang, valamint ezek és az egyre fejlődő technológia kapcsolatának lehetőségeire építvén, és – ami számunkra a legfontosabb – *mert élni velük.*

De a média adta korlátok – noha műveibe beépítette a tájainkon akkoriban tabunak számító testiség maximális lehetőségeit – mint a tárlat katalógusában kifejti, a szükségszerűen láthatatlan, radiofonikus hang-önkifejezés, a test eszköztárát óhatatlanul kizáró művészlét már nem elégítette ki.

(Itt jut eszembe egy, a 90-es évek elején hazájában botrányt kavart ír művésznővel való párhuzam, aki, lyukat fúrván a szétnyitott Bibliába, valami hasonlót nyilatkozott, mondván, az általa is tisztelt Könyvből egyetlen dolgot hiányolt, ami nem más, mint a testiség, és így próbálta belevinni, hogy – véleménye szerint – komplex egészként funkcionálhasson a Könyv.)

Ladik – noha mail-art-projektjeivel, ready-made-jeivel, képverseivel, kollázsaival stb. kivette részét az akkoriban forrongó képzőművészeti kísérletekből – inkább az élő, akkoriban Kelet-Európában botrányszámba menő akcióival, happeningjeivel (amelyekben természetesen kamatoztatta a rádióban kifejlesztett és továbbfejlesztett auditív lehetőségeket), de végre rátalált (akkori) szenzibilitásának hiányzó mozaikkockájára.

Korai alkotótevékenységét (természetesen durván sűrítve) a népi folklór új, egyéni olvasata-interpretálása; a neoavantgárd; az akkori, felénk is megtűrt szubkulturák; és egyes nosztalgizálók által (lehet, hogy joggal) „új értékeket kereső, értékrendet felállítani próbáló, az egész nyugati fehér civilizációt (és szinte mindent) megkérdőjelező, másmilyen életmóddal próbálkozó” stb.; a hatvanas évek második felétől valahol a hetvenes évek közepe táján elsorvadt „csodás kísérlet” elemeit olvasztotta magába; valamint a saját testükkel-testükön akkortájt kísérletezők Ladik Katalin számára is integrálható módozatait (pl. Marina Abramović sokkal drasztikusabb, szélsőségesebb, test-adta művészeti önkifejezés-artikulációját nem, vagy sokkal szelídebben alkalmazta) gyúrta sajátos, „ladikos” egészé.

Ezekkel az urbánusból a népibe és a rituálisba oda- és visszakanyarodó, a természetes hangok, szavak, auditív lehetőségek, a – gyakran manipulált hangzású, párhuzamos sikon megnyilvánuló hanghordozók hangzásával, és a zaj, a fény, valamint a test fúziós kombinációjával – melyet annyiszor félreértettek, különböző módon beskatulyázni próbáltak, mindenesetre az akkor provokálóan ható, gyakran feminista (vagy egyéb) mellékszöveg csíráit tartalmazó (melyeket sokan sokszor szintűgy félreértettek), de abszolút összetéveszthetetlen akcióival, happeningjeivel, lecsupasított, konceptuális kísérleteivel – de meghozták az országos, majd a nemzetközi elismeréseket.

Versei, képversei, főképp a szerzőnő sajátos előadásmódjában, melyek a verbi-voko-vizuálistól a body-arton, az arte poverán át a fluxus, stb. fesztáván mozgott; de nyomtatott formában, az újságok hasábjain is nagyrészt a szerzőnő felkészültségéről, bátorságáról tanúskodnak, s az „ól-

mos” reálszocializmus öngazgatású, fokozatosan egyre inkább felpuhuló, szofttabbá váló, majd – nagyon, nagyon csúnyán – a rendszerrel együtt halálhörgéssel kimúló, vidám barakk, totalitárius rémrezsím vagy boldog, gondtalan belle époque (lehet válogatni) hosszú intervallumában... de nyíltabban vagy burkoltabban, még magán az akkori kortárs művészeti mozgásokon belül is férficentrikus világban egy magának helyet követelő nő „diverzáns akciói”-ként is értelmezhetőek (természetesen nagyon leszűkítve, de ilyen olvasat is felkínálkozik).

Hadd legyenek most nagyon őszinte: mélységesen sajnálom, hogy pl. Ladik Katalin egykori, Burdából „kölcsonzött” (vizuális intervenciókat tartalmazó vagy nélkülozö) képversei kevés agyondolgozott, dolgozó-önmegvalósító anya-házastárs-háziasszony szerepekkel egyszerre birkózó nőhöz jutottak el (vagy szimplán egy „nem értem” kíséretében továbblapozták őket)... ugyanakkor Ladik olykor radikális főpapnő-femina-androgin szent/profán tevékenységén kevés férfi gondolkodott el **ügy őszintén, csontig** (leggyakrabban még a multimediális művésznő tisztelői, munkásságának ismerői sem), fonikus költészetének nyelvi destruálás/dekonstruálás-vonulatáról viszont mindannyian, és nem csak a nyelvi vagy egyéb kisebbséghez tartozók... pedig mindezek szinte ordítva szólítottak és szólítanak fel ma is arra, hogy akinek van füle hozzá, találja meg a saját külön bejáratú válaszait rájuk... persze annak a legközhelyszerűbb tudatában, hogy ezekre a kérdésekre még egyénileg sincs, nem is lehet állandó, megnyugtató, végleges válasz...

„De nem a Grál, hanem annak keresése a lényeg, nem?” „Vagy nem maga az élet a legjobb időtöltés?”

De kanyarodjunk vissza a nyolcvanas évekhez, a posztmodern érához, amikor – meglátásom szerint – valószínűleg krízisek, átértékelések, döntések sora kíséretében, de Ladik Katalin munkássága gyorsuló ütemben változni kezdett.

Személy szerint ezt a változást valahová a Jancsó Miklós rendezte (L. K. a hetvenes évektől 1992-ig az időközben megalakult, majd önálló társulatot kiépítő Újvidéki Színház színésznője), Tolnai Ottó Ladik Katalin számára írt (mint L. K. hangsúlyozza, neki, de nem róla szóló) Bayer Aspirin című monodrámá-produkciója és Lordan Zafranović Angyalmarás (Ujed anđela) című filmjének – amelynek Ladik Katalin a főszereplője – bemutatása közé, köré datálnám.

Lehet, hogy a monodrámát sokan bukásként élték meg, talán maga a színésznő is; szerénységem kiskamasz minőségben látta az előadást (kéőbb a filmet is), és meghatározó élménnyel tért haza.

Akárhogy is volt, Ladik munkássága kb. ettől az időtől számítva **jelen-tős módosuláson esett át.**

Igaz, közben a világ is „módosult”. Coolabb, távolságtartóbb és profibb; szakszerűbb, de szenvedélymentesebb lett; ugyanazokkal az eszközökkel már kevésbé vagy sehoggy sem provokálhatóvá, gondolkodást kikényszeríthetővé vált az urbánus kulturális központok feelingje.

Ladik Katalin régi eszköztárát részben elhagyta, részben módosította, vagy art-reciklázsként a folytonosságot egyszerre támogató-negáló gesztusként újrahasznosította.

Egyre inkább a misztikum, a mitológia, a kollektív tudattalan, a ki-mondhatatlan, az elidegenedés, a reflexió, a kontextusok közti csere- és viszonyrendszer, az eklektika és a rohamléptekkel felfejlődött csúcstechnológiák vívmányainak (részleges) alkalmazásával valahol a szakrális-deszakralizált-újrashakralizált rituálé, az avantgárd kabaré, specifikus hangköltészetének felturbózása, átalakítása, a noise-art, a body-art, a gesztus mint kommentár és egykori munkáinak részleges felhasználásával/módosításával/átértelmezésével a hagyományos színművészi szerepkörből részben vagy teljesen kilépve multimedialis (vagy később neokonceptualista) fellépéseiben mindezt sajátos mikrokozmoszában ötvözi.

Versei klasszicizálódnak, a formabontást zömmel átveszi a többretegű asszociatív jelentéstartomány, a rejtettebb, hermetikussabb, komplexebb struktúra.

1992-ben Magyarországra költözik, noha hangsúlyozza, magánemberként váltakozva egzisztál/töltekezik az Újvidék–Budapest–Hvar-háromszögben.

Immár komoly nemzetközi elismeréseket is a magáénak tudhat.

De térjünk vissza egy pillanatra az általa gyakran használt (és minden bizonnyal átélt-átértett) szerep- és maszk- (amely *nem* szerep és *nem* maszk) kavalkádra:

Sámánno? Femina? Androgin? Hattyú? (Hosszan sorolhatnám.)

A felsorolt személyiségaspektusok helyett maradjunk annyiban: e sorok írója számára Ladik Katalin leginkább ugyanaz, mint Tolnai Ottó számára (a néhai) Slavko Matković. (Érdemes utánanézni.)

Talán Csontváryé, talán Tesláé, talán másoké és a magamé, talán mindenkié és senkié.

Aki jegyességében kiűzöttetett.

És most hadd zárjam soraimat Ladik Katalin egyik kötetének címodalára nyomtatott, archetipikus-mitikus lényéhez hasonulván (találják ki, melyikhez), szövegemet önnön reciklázs-folytonosságaként, visszacsatkozottatva a letelejére:

Az angyal akkor harap, ha didereg.

Idézőjelben vagy anélkül, immár nézőpont kérdése.